
Kyrkomötet Kyrkolivsutskottets betänkande 2014:8

Socialt arbete

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motionerna 2014:71 *Utökat socialt arbete*, 2014:67 *Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck* och 2014:61 *Personligt stöd*.

Kyrkolivsutskottet föreslår att alla tre punkter i motion 2014:71 avslås med hänvisning till att det är församlingarna som ansvarar för den sociala verksamheten på lokal nivå och att den alltid måste anpassas till de rådande förhållandena och utmaningarna. Vidare pågår också arbete med att stärka de diakonala frågorna på den nationella nivån när det gäller bland annat *Jourhavande präst*.

Kyrkolivsutskottet föreslår att motion 2014:67 avslås med hänvisning till alla de insatser som görs inom området och det stöd som redan finns att få.

Kyrkolivsutskottet föreslår att motion 2014:61 avslås med anledning av att Ersättningsnämndens verksamhet kommer att upphöra.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:71, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:71, punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:71, punkt 3.
4. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:67, punkt 1.
5. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:67, punkt 2.
6. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:61.

Motionernas förslag

Motion 2014:71 av Julia Kronlid och Aron Emilsson, Utökat socialt arbete

1. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att verka för utökat socialt arbete i Svenska kyrkan
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att verka för att ensamma, socialt isolerade äldre, brottsoffer och unga som lider av psykisk ohälsa bör få en mer framskjuten plats än idag i kyrkans sociala arbete.
3. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att verka för utökat utbud av samtalsjour till unga som lider av psykisk ohälsa.

Motion 2014:67 av Julia Kronlid, Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck

1. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att verka för utökad information och utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck för dem som möter utsatta människor inom Svenska kyrkan.

2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att verka för utökad möjlighet till samtalsjour och stöd på olika sätt för dem som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Motion 2014:61 av Margareta Larsson, Personligt stöd

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att ta fram ett program för att kunna erbjuda sökanden vid Ersättningsnämnden personligt stöd.

Bakgrund

Svenska kyrkans sociala roll

Kyrkostyrelsen har efter samråd med stiftens styrelser fastställt fyra områden för den nationella nivån som särskilt ska prioriteras under den kommande verksamhetsperioden 2015–2017: omvärldsanalys och forskning, administrativa stödfunktioner, stöd till församlingens grundläggande uppgift och kommunikation. Under verksamhetsperioden kommer ett intensifierat och fördjupat arbete pågå inom området diakonal utveckling särskilt inom områdena: välfärdsfrågor, flykting-, migrations- och arbetslöshetsfrågor.

Svenska kyrkan på den nationella nivån har under senare år bearbetat frågor om Svenska kyrkans roll och uppgift i den svenska välfärden. Det har bland annat skett genom projekt- och processarbete, utredningar och framtagande av råd till församlingar omkring bolagsbildning och näringsverksamhet. 2013 beslutade kyrkostyrelsen att anta *Svenska kyrkans roll och uppgift i den svenska välfärden – en plattform*. Den senaste utredningen *Att färdas väl – hur Svenska kyrkan kan navigera i välfärden* (SKU 2013:3) behandlades av kyrkostyrelsen november 2013. Arbetet kommer att gå vidare genom att en plan för det fortsatta arbetet med välfärdsfrågorna tas fram. Den tidigare antagna plattformen kommer att vara vägledande för hur Svenska kyrkans nationella nivå ska förhålla sig i frågor och konkreta sammanhang till denna välfärd. Plattformen anger motiv, principer och värden och förhåller sig till tre roller – som röstbärare och påverkansaktör, som samverkanspart samt som utförare av välfärdstjänster.

Flykting-, migrations- och integrationsfrågorna stärks genom ökat stöd till *Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar*.

Planering pågår för ett nationellt projekt i samarbete med Arbetsförmedlingen under 2015–2017 med syfte att öka Svenska kyrkans stöd till människor i arbetslöshet.

Därtill breddas och fördjupas arbetet med själavården där *Jourhavande präst*, kommer att kunna nås via telefon, chatt och digitalt brev.

Förändringar i församlingarnas sociala arbete

Svenska kyrkans församlingar finns idag på nya arenor och den diakonala verksamheten hittar nya former. Det ställer nya krav i fråga om analys, kompetens och kvalitet. Som stöd vid planeringen av församlingens diakonala arbete som leder till lokala diakonipastorater med handlingsplaner har ett *webbverktyg* utvecklats.

Till viss del organiseras diakonal verksamhet på ett nytt sätt och bedrivs mer systematiskt. Exempel på det är samtalsmottagningar, diakonicentraler, familjecentraler, stadsmissioner, verksamheter inom ramen för arbetsmarknads- och etableringspolitiska program samt hanteringen av ekonomiskt bistånd. Flera av verksamheterna bedrivs i samverkan med andra samhällsaktörer eller mellan försam-

lingar/pastorat. Man kan också notera att församlingarna etablerar nya verksamheter som bedrivs på arenor utanför församlingshemmen, t.ex. köpcentra, vårdcentral, hemsjukvård, förutom de redan etablerade samverkansformerna med företag, polis, försvaret, flygplats, räddningstjänst, sjukhusvård, kriminalvård, skola.

I forskningsrapporten *Församlingsdiakoni i förändring?* (2010) studeras det sociala arbete som sker genom diakonerna i församlingarna. Rapporten bygger på svar från 553 församlingsdiakoner och beskriver att diakonerna arbetar mer med äldre och utsatta än med barn och unga. 31 procent av diakonerna uppger att de prioriterar besök vid äldreboendet med samtal, andakter och sångstunder där. Andra prioriterade områden är caféverksamhet som kan handla om allt från kulturcafé till café för psykiskt sköra. Verksamhet bland socialt utsatta barn och unga samt flyktigarbete tillhör också de arbetsuppgifter som idag förekommer i församlingarnas sociala arbete.

Barn och unga i utsatta situationer har på olika sätt uppmärksammats på senare tid i Svenska kyrkan. Några exempel är projektet *Svenska kyrkans suicidpreventionsprojekt i Norra Värmland* som genomförts med kyrkostyrelsens riktade utvecklingsstöd (KRUS). Projektet har syftat till att minska antalet fullbordade självmord och självmordsförsök, främst bland unga människor inom Fryksdals och Älvdals kontrakt.

Vid ärkebiskopens möte *Barn och unga – ärkebiskopens möte 2012* stod barns rättigheter och livsmod i centrum. Seminarieprogrammet innehöll samtal om kultur, skola, identitet, flyktingskap, hälsa utifrån ett barn- och ungdomsperspektiv.

I målen för *Programmet Barn och unga 0–18 år i Svenska kyrkan* stod att barn och unga ska uppleva livsglädje och hopp och få stärkt förmåga att möta livets utmaningar. Kyrkans uppdrag att nå alla innefattar också socialt utsatta barn och barn som far illa men många barn står idag helt utanför kyrkans verksamheter.

För att öka kunskapen om placerade barn och deras situation togs rapporten *Barn i samhällsvård och Svenska kyrkan* (2012) fram. Rapporten redovisar hur många barn som finns i samhällsvården och beskriver Svenska kyrkans uppdrag i relation till dessa barn. Med anledning av rapporten bjöd Svenska Kyrkans Unga, Strängnäs stift och den nationella nivån tillsammans in stiftsmedarbetare till en konferens. Målsättningen med konferensen var att öka kunskapen om placerade barn och deras situation och samtala om hur dessa barn och ungdomar kan bli delaktiga i kyrkans verksamhet.

Under 2013–2016 kommer ett delprojekt genomföras, inom *Projekt 13+*. Delprojektet ska med målgruppen ungdomar i utsatta situationer i åldern 13–18 år, kartlägga Svenska kyrkans mötesplatser för dialog och själavård och utveckla verktyg för att förstå dessa ungdomar. Delprojektet ska också tillsammans med stiftet utarbeta en plan för kompetensutveckling på detta område.

Våld i nära relationer

Utgångspunkt för arbetet med våld i nära relationer för såväl staten som Svenska kyrkan är *Kvinnokonventionen* fastställd av FN 1979. Konventionen föreskriver att alla människor är födda fria och lika och inskränkning på grund av kön som syftar till att begränsa kvinnors mänskliga rättigheter är diskriminerande. Likaså slår konventionen fast att kvinnor och män ska ha lika rätt att ingå äktenskap av fri vilja.

Regeringen antog 2007 en handlingsplan mot våld i nära relationer, *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (Skr.2007/08:39). Handlingsplanen omfattar en rad insatsområden som bland annat syftar till ökade kunskaper och ökad samverkan.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitetet fick regeringens uppdrag att höja kunskapen om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. NCK bedriver forskning nära knuten till klinisk verksamhet på Akademiska sjukhuset i syfte att förbättra stödet till utsatta kvinnor och utveckla nya vårdmetoder. NCK driver också en nationell stödtelefon *Kvinnofridslinjen* som är bemannad med sjuksköterskor och socionomer. Under 2012 utsåg regeringen också en samordnare för att effektivisera och samordna berörda myndigheter, kommuner, landsting och organisationer som arbetar mot våld i nära relationer.

Svenska kyrkans arbete mot våld i nära relationer utgår förutom från *Kvinnokonventionen* också från den jämställdhetsskrivelse som kyrkomötet fastställt *Jämställdheten i Svenska kyrkan*. (Ks SkS 2012:4). I detta arbete har dokumentet *Kyrkornas NEJ till våld mot kvinnor* (2002) tagits fram som ett bidrag till förståelsen av våld mot kvinnor i dagens värld. Dokumentet har formats tillsammans med andra lutherska kyrkor världen över och beskriver våldets mekanismer på följande sätt:

Varje könsbaserad våldshandling som resulterar i eller med sannolikhet resulterar i fysisk, sexuell eller psykologisk skada eller lidande. I begreppet inkluderas också hot om sådana våldshandlingar samt tvång eller godtyckligt frihetsberövande. Begreppet innefattar såväl det offentliga som det privata livet. (s.8)

Att bemöta våld och sexuella övergrepp mot kvinnor handlar om kunskap men också förmåga att bryta tystnaden i frågor som rör makt, sexualitet, skuld, skam, utsatthet och förtryck. Dokumentet pekar på möjliga vägar ut ur misshandel och förtryck. *Kyrkornas NEJ* har spridits till alla diakoner, präster och de studerande vid de kyrkliga utbildningarna.

Inom det internationella arbetet är genusrättvisa och jämställdhet ett av de policyområden Svenska kyrkan fokuserar på med utgångspunkt från den strategiska plan som trädde i kraft 2014. Inom policyområdet är arbetet mot könsrelaterat våld en av två huvudfrågor.

Svenska kyrkan har också inbjudit ungdomsledare, konfirmandledare, pedagoger, präster och diakoner till temadagar om *Liv och Lust*. Organisationen *Electra* deltog med föreläsning och samtal om kultur som norm. *Electra* är en organisation som arbetar med råd, stöd attitydpåverkan och utbildning för att motverka hedersrelaterat förtryck och våld.

Jourverksamhet och Jourhavande präst

I dagsläget finns cirka 180 kvinno- och tjejjourer som drivs av ideella krafter och ger stöd åt och skyddar utsatta kvinnor. De två förbunden *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* (Roks) och *Sveriges kvinnojourers riksförbund* (SKR) arbetar också med opinionsbildning genom att förmedla den verklighet de enskilda jourerna möter i Sverige.

Barnens rätt i samhället, (BRIS) har en omfattande jourverksamhet för barn och unga. Det finns möjlighet att ringa, chatta eller mejla till BRIS och under januari-maj 2013 hörde över 10 000 barn av sig. Barnen som kontakter BRIS får samtala med en kurator och det vanligaste är att samtalen handlar om psykisk ohälsa.

Jourhavande präst är en rikstäckande verksamhet, kopplad till 112, som genomförs i samverkan mellan stift och den nationella nivån.

Antalet samtal till Jourhavande präst har ständigt ökat och 2013 besvarades 70 000 samtal. De flesta samtalen handlade om psykisk ohälsa: oro, ångest, stress

och relationer. 6 procent av samtalen handlade om suicid och akut kris. Bara några få procent av samtalen kom från människor under 20 år. Få unga människor hittar till tjänsten och det kan bero på att man saknar kunskap om att tjänsten finns, inte vet vad *Jourhavande präst* innebär eller att unga människor mer kommunicerar över nätet än via telefon. 2012–2013 genomförde Svenska kyrkan en förstudie om självvård på nätet. Förstudiens slutsats är att självvård förlagd till internet är mer relevant för ungdomar. Från och med den 1 september 2014 finns Jourhavande präst på tre kanaler – telefon, chatt och digitalt brev. Chatten kommer att vara öppen måndag t.o.m. torsdag kl. 20–24. Tidpunkten är anpassad till unga människors nätvanor. Tjänsten digitalt brev ska vara tillgänglig dygnet runt och den som skriver ska få svar inom 24 timmar. Målgruppen för självvårdstjänst på nätet är inte bara unga människor, utan också människor som av olika anledningar hellre kommunicerar via nätet än via telefon, kanske på grund av socialt funktionshinder. Döva som idag bara kan nå jourhavande präst via tolk skulle genom en nättjänst ha direkt tillgång till prästen.

Jourprästerna deltar i årlig kompetensutveckling där mötet med människor som lider av psykisk ohälsa ständigt finns på schemat. Fortbildningen nästa år kommer att inriktas på hedersrelaterat våld och förmågan att kunna identifiera hedersrelaterat våld. Med anledning av att *Jourhavande präst* breddas med fler funktioner har också samordningsresurserna på den nationella nivån utökats från en handläggare på 100 procent till ytterligare en tjänst omfattande 50 procent.

Kyrkomötet har tidigare behandlat frågan om självvård på nätet genom motionen *Jourhavande präst på Internet* (2009:57). Motionen avslogs med hänvisning till den då pågående utredningen om tystnadsplikten, *Ett skyddat rum* (SKU 2010:3). Utredningen slog fast att självvårdskommunikation via internet är möjlig. De tekniska förutsättningarna för internetkommunikation innebär att full sekretess inte kan garanteras. Detta gäller all internet kommunikation. Den som söker självvård via Internet måste därför få information om detta. Själasörjarens tystnadsplikt gäller fullt ut.

Svenska kyrkan erbjuder finskspråkig självvård via telefon, *Palveleva puhelin*. Den finska telefonjouren är en rikstäckande verksamhet som startade 1989 och är bemannad av ideella jourmedarbetare. Verksamheten bygger på anonymitet från bägge håll och samtalen sker under tystnadsplikt. Samtliga medarbetare har fått grundutbildning i samtalshjälp och får kontinuerlig handledning och fortbildning.

Svenska kyrkan ansvarar också för *Det samiska krisnätverket* där det finns möjlighet för människor med samiskt ursprung att få prata på sitt eget modersmål med någon som har kunskap om den samiska kulturen. De som svarar i jouren är alla samer och de flesta är samisktalande.

Ersättningsnämnden

I motionen *Personligt stöd* (2014: 61) vill motionären att Svenska kyrkan tar fram ett program för att kunna erbjuda sökanden vid Ersättningsnämnden personligt stöd.

Ersättningsnämnden är en statlig myndighet som tillkom 1 januari 2013 och som prövar rätten till ersättning för den som var barn och omhändertogs i samhällsvård mellan 1920 och 1980 och då utsattes för allvarliga övergrepp eller försummelser.

Den som ansökt om ersättning får själv berätta för Ersättningsnämnden vad man blivit utsatt för och därefter sker en muntlig förhandling med nämnden då ersättningsnivå fastställs. I samband med den muntliga förhandlingen kan också vittnen komma att höras. Ersättningsnämndens förhandlingar sker i Stockholm men kan om det är lämpligt ske via telefon- eller videokonferens. Det innebär för många precis som motionären skriver att ”nu reser många sökande långväga med en orolig knut i

magen innan de anländer till Ersättningsnämnden”. Ansökningsförfarandet och mötet med Ersättningsnämnden innebär att den sökande ska berätta om svåra barndomsminnen och känslor förknippade med dem. Minnesbilder väcks till liv som det kan finnas behov av att prata om med en anhörig, vän eller någon annan man har förtroende för. Ibland kan det även finnas anledning att använda sig av en professionell kontakt. Ersättningsnämnden har ett samarbete med S:t Lukas där varje sökande har rätt till åtta samtal med en terapeut.

Ansökan om ersättning hos Ersättningsnämnden kan göras till och med 31 december 2014. Men även under 2015 kan den som redan ansökt om ersättning komplettera och lämna in handlingar i sitt ärende. Från och med 1 januari 2015 går det inte längre att ansöka om ersättning.

Utskottets överväganden

Utökat socialt arbete

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:71, punkt 1, 2 och 3.

Kyrkolivsutskottet konstaterar att det i församlingarnas grundläggande uppgift ingår att ta ansvar för de diakonala frågorna på lokal nivå. Församlingarnas arbete som bedriv inom detta område är mycket omfattande och redovisas i reciten.

Under den kommande verksamhetsperioden 2015–2017 kommer arbetet med de diakonala frågorna att intensifieras och fördjupas på den nationella nivån. Ett av de områden som kommer att förstärkas är *Jourhavande präst*. Tjänsten kommer att byggas ut vilket innebär att det kommer att finnas möjlighet till samtal med präst via tre olika kanaler: telefon, chatt och digitalt brev. Förändringen och utökningen av tjänsten genomförs och kommer att vara mer anpassad till unga människors sätt att kommunicera som i allt högre grad sker via internet. I *Jourhavande präst* finns och kommer att finnas kompetens att möta människor som lider av psykisk ohälsa.

Kyrkolivsutskottet föreslår att motionens alla tre punkter avslås med hänvisning till att det är församlingarna som ansvarar för den sociala verksamheten på lokal nivå och att den måste anpassas till de rådande förhållandena och utmaningarna. Vidare pågår också arbete med att stärka de diakonala frågorna på den nationella nivån när det gäller bland annat *Jourhavande präst*.

Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:67 punkt 1 och 2.

Utskottet menar att frågorna om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld är viktiga och angelägna. Svenska kyrkan har tillsammans med andra lutherska kyrkor tagit fram dokumentet, *Kyrkornas NEJ till våld mot kvinnor*, som ett bidrag till förståelsen av såväl våld i nära relationer som hedersrelaterat våld. Dokumentet har bland annat använts som informations- och samtalsunderlag vid de kyrkliga utbildningarna.

Det är i församlingarna mötet sker med dem som blivit utsatta. De anställda behöver få ökad kunskap att både se och kunna vara ett stöd till dem som utsätts för våld. Biskoparna har till exempel möjlighet att ta initiativ till samtal om hur medarbetarna i församlingarna kan stöttas i frågan om hedersrelaterat våld och våld i nära relationer.

Arbetet med *Jourhavande präst* kommer att förstärkas som tidigare nämnts, dels med ökade möjligheter att kunna kommunicera både via telefon, chatt och digitalt

brev. De som tjänstgör i jourhavande präst har årlig kompetensutveckling och under 2015 kommer fortbildningen att inriktas på hedersrelaterat våld och förmågan att kunna identifiera hedersrelaterat våld.

KI 2014:8

Kyrkolivsutskottet föreslår att motion 2014:67 avslås med hänvisning till alla de insatser som görs inom området och det stöd som redan finns att få.

Personligt stöd

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:61.
--

Kyrkolivsutskottet ser att de personer som söker ersättning från Ersättningsnämnden är en utsatt grupp med behov av stöd. Dessa personer har som barn blivit utsatta för vanvård i samband med att de omhändertagits i samhällsvård. Utskottet menar att dessa personer är en viktig grupp att uppmärksamma i församlingens diakonala arbete.

Genom Ersättningsnämndens samarbete med S:t Lukas får de som önskar ett visst personligt stöd under ansökningsprocessen. Ersättningsnämndens verksamhet kommer dock att upphöra och efter 2014 saknas möjlighet att lämna in en ny ansökan om ersättning. Under 2015 finns det möjlighet att komplettera redan inskickad ansökan.

Med anledning av att Ersättningsnämndens verksamhet kommer att upphöra, föreslår utskottet att motionen avslås.

Uppsala den 26 september 2014

På Kyrkolivsutskottets vägnar

Marie Nielsén, ordförande

Eva Lindström, sekreterare

Beslutande: Marie Nielsén, ordförande, Daniel Larson, Birgitta Lindén, Ronny Hansson, Kekke Paulsson, Sofia Rosenquist, Niklas Grahm, Roland Johansson, Berit Simonsson, Anna-Karin Westerlund, Gunilla Eldebro, Lars-Erik Edlund, Elisabeth Rydström, Torbjörn Arvidsson och Marja Sandin-Wester

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Sara Waldenfors, Monica Lindell Rylén, Camilla Persson, Lissandra Rickemark, Jan Sahlin, Katarina Glas, Elisabeth Sandberg Kullenberg, Ulla Littgren, Jerker Schmidt, Niklas Larsson, Margareta Larsson, Ylva Wahlström och Karin Janfalk.

Biskoparna Jan-Olof Johansson och Johan Tyrberg har deltagit i utskottets överläggningar.